

**SPRAWOZDANIE
Z REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU
WSPIERANIA RODZINY
ZA 2024 ROK**

Wolbórz, marzec 2025

Wprowadzenie

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r., poz. 49), określa:

- zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,
- zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnich wychowanków,
- zadania administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- zadania w zakresie postępowania adopcyjnego.

Założeniem podstawowym ustawy jest stworzenie spójnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, zwłaszcza jeśli ma ona trudności w wypełnianiu swoich funkcji. Chodzi o zapewnienie pomocy, która wyeliminuje groźbę zabrania dziecka rodzinie lub, w szczególnych sytuacjach, szybki powrót do rodziny po okresowym pobycie poza nią.

Kierując się tą ideą, w przepisach ustawowych duży nacisk położono na działania profilaktyczne, pomagające rodzinie w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Profilaktyka rodzinna jest realizowana przede wszystkim przez gminne i powiatowe instytucje świadczące usługi na rzecz dziecka i rodziny i jest w głównej mierze skierowana do rodzin niewydolnych wychowawczo, dotkniętych przemocą domową, ubogich i zagrożonych ubóstwem. Obejmuje również spokrewnione rodziny zastępcze, a także usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka.

Istotne znaczenie ma tutaj praca z rodziną, prowadzona m.in. w formie wsparcia asystenta rodziny, konsultacji i specjalistycznego poradnictwa, pomocy prawnej w zakresie prawa rodzinnego, mediacji i terapii rodzinnej oraz organizowania grup wsparcia dla rodziców.

Artykuł 179 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa, iż w terminie do 31 marca każdego roku wójt/burmistrz gminy składa radzie gminy roczne sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny oraz przedstawia potrzeby w tym zakresie.

Niniejsze sprawozdanie ma na celu przedstawienie działań podejmowanych w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2024 r., a także wskazanie istniejących problemów, potrzeb i dalszych kierunków działania w tym obszarze.

I. Wspieranie rodziny

Rodzina stanowi wyjątkowe i niepowtarzalne środowisko – wspólnotę miłości i solidarności – niezbędną dla prawidłowego rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego

dziecka, jedyną pod względem możliwości wychowywania, nauczania i przekazywania wartości.

Aktywne działania osób, zespołów, instytucji i służb powinny być ukierunkowane na wielozakresową pomoc dziecku i rodzinie, wspomagać rodziny we wszystkich ich funkcjach.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz.U.2025, poz. 49) daje możliwości budowania nowego systemu pomocy rodzinie niewydolnej wychowawczo na różnych etapach jej funkcjonowania, od problemów opiekuńczo-wychowawczych wymagających okresowego wsparcia do sytuacji, w której dziecko zostało umieszczone w pieczy zastępczej. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wolborzu podejmuje wiele działań, tworzone są procedury postępowania, które mają służyć opiece na dzieckiem i jego wychowaniu.

W sytuacjach kryzysowych, gdy rodzina nie jest w stanie poradzić sobie z problemami, nie potrafi zajmować się dzieckiem, zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy, wsparcia lub interwencji z zewnątrz. W tych wyjątkowych sytuacjach zgodnie z Konstytucją RP – art. 72 ust. 2 – dziecko ma prawo do pomocy, w tym do pomocy w formie pieczy zastępczej: „Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych”.

II. Określenie zadań własnych gminy

Katalog zadań zawarty w art. 176 w ustawie o „Wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej” pozwala na stworzenie w gminie spójnego systemu pomocy dziecku i rodzinie.

Do zadań własnych gminy zgodnie z ustawą należy:

- 1) opracowanie i realizacja 3 – letnich gminnych programów wspierania rodziny,
- 2) tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny,
- 3) tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,
- 4) finansowanie kosztów ponoszonych przez rodziny wspierające,
- 5) współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-wychowawczej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym,
- 6) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie w wersji elektronicznej,
- 7) prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy.

Realizacja zadań gminy w zakresie wspierania rodziny

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wolborzu, jako jednostka organizacyjna wspierania rodziny podejmował w 2024 roku działania wynikające z przyjętego 3-letniego

Gminnego Programu Wspierania Rodziny przyjętego Uchwałą Nr XLV/422/2022 Rady Miejskiej w Wolborzu z dnia 31 maja 2022 r. na lata 2022 -2024.

Gminny Program Wspierania Rodziny jest jednym z kluczowych narzędzi w zapewnianiu kompleksowego wsparcia rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Jego celem jest stworzenie systemu pomocy, który odpowiada na potrzeby rodzin, wspiera je w przezwyciężaniu trudności oraz umożliwia im powrót do samodzielności i stabilności. Program realizowany w naszej gminie obejmował różnorodne działania skierowane do rodzin w kryzysie, w tym rodziny z dziećmi, rodziny z problemami wychowawczymi, uzależnieniami, a także rodziny, w których występują problemy związane z przemocą domową.

W ramach realizacji programu podejmowane były działania profilaktyczne i interwencyjne, które miały na celu wsparcie rodzin w różnych obszarach życia: wychowawczym, społecznym, emocjonalnym i finansowym. Program przewidywał współpracę z pracownikami socjalnymi, asystentem rodziny, psychologami oraz innymi specjalistami, którzy wspierali rodziny w trudnych sytuacjach.

Celem niniejszego sprawozdania jest przedstawienie efektów realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodziny w roku 2024, omówienie przeprowadzonych działań oraz ocena skuteczności podjętych działań w kontekście potrzeb społecznych gminy. Sprawozdanie stanowi podsumowanie działań podejmowanych w ramach programu oraz wskazuje na obszary wymagające dalszego wsparcia i rozwoju.

Głównym celem programu było zapewnienie wsparcia dzieciom i młodzieży z rodzin w trudnej sytuacji życiowej, poprzez:

1. Zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych rodzin z dziećmi, w tym:

- zapewnienie pomocy materialnej i rzeczowej rodzinom żyjącym w trudnych warunkach,
- zapewnienie dzieciom i młodzieży z ubogich rodzin posiłków w szkole i przedszkolu,
- zapewnienie pomocy rodzinom, w których stosowana jest przemoc,
- zapewnienie pomocy rodzinom, w których występuje problem alkoholowy,
- współfinansowanie pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- współpraca z instytucjami i organizacjami spoza terenu gminy zajmującymi się pomocą rodzinom.

2. Podejmowanie działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej, zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych wymagających interwencji, w tym:

- zapewnienie wsparcia asystenta rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,
- organizowanie zajęć szkolnych i pozalekcyjnych,
- zapewnienie dostępności do bezpłatnych konsultacji oraz poradnictwa specjalistycznego,
- monitorowanie środowisk zagrożonych uzależnieniami, motywowanie do podjęcia

terapii przez rodziców,

- systematyczną pracę socjalną z rodzinami z problemem opiekuńczo-wychowawczym polegającą min. na diagnozie deficytów w zakresie pełnienia ról rodzicielskich, wydolności opiekuńczo-wychowawczej, zaniedbań względem dzieci w rodzinie, środowisku szkolnym i rówieśniczym.

III. Odbiorcy programu – grupy docelowe

Odbiorcami programu były rodziny zamieszkujące na terenie miasta i gminy Wolbórz, w szczególności rodziny wykluczone społecznie lub zagrożone tym zjawiskiem oraz rodziny, które wymagały wsparcia ze strony profesjonalnych służb społecznych:

- rodziny niepełne,
- rodziny wielodzietne,
- rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,
- rodziny w sytuacjach kryzysowych wynikających z problemów rodziców np. konflikty małżonków, uzależnienia,
- rodziny dotknięte przemocą domową.

IV. Wzmocnienie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodzin

ASYSTENT RODZINY

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz. U. z 2025 r. poz. 49) o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej daje możliwość wsparcia rodziny przeżywającej trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo – wychowawczych poprzez wprowadzenie w środowisko asystenta rodziny. Zgodnie z zapisem art. 17 ust. 2. ww. ustawy - praca asystenta rodziny może być wykonywana w ramach stosunku pracy w systemie zadaniowego czasu pracy.

Termin „**asystent**” został wprowadzony od słowa „asysta”, które jest określeniem na osobę towarzyszącą komuś, współobecną, pomagającą, będącą w pogotowiu.

Asystentura - to kompleksowe działanie polegające na towarzyszeniu z zachowaniem profesjonalnych relacji.

Głównym zadaniem asystenta jest wspieranie rodziców w prawidłowym wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz kształtowanie umiejętności członków rodziny w zakresie znajdowania rozwiązań trudności życiowych.

W 2024 roku Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wolborzu zatrudnił 1 asystenta rodziny na podstawie umowy o pracę w systemie zadaniowego czasu pracy. Zatrudniony asystent posiadał stosowne kwalifikacje określone w art.12 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Asystent w roku objętym sprawozdaniem pracował z 11 rodzinami, które wychowywały 32 małoletnich dzieci, przy czym nie przekroczono limitu rodzin przypadającego na jednego asystenta, określonego w art. 15 ust. 4 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tj. 15 rodzin.

Poniższa tabela przedstawia liczbę rodzin objętych pomocą i wsparciem asystenta rodziny,

wraz z liczbą dzieci w tych rodzinach.

Tabela 1. Liczba rodzin objętych pomocą i wsparciem asystenta rodziny w 2024 roku.

asystent	liczba rodzin	liczba osób dorosłych	liczba dzieci w rodzinach
Asystent	11	21	32

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Wolborzu.

Źródła finansowania zatrudnienia asystenta rodziny w 2024 r. to:

- środki własne – 84 172,61 zł,
- środki z budżetu państwa – 37 559,11 zł.

Główne problemy, z jakimi borykały się rodziny objęte opieką i wsparciem asystenta rodziny:

- bardzo niskie i niskie umiejętności opiekuńczo-wychowawcze rodziców, opiekunów,
- brak zdiagnozowania dzieci pod kątem zaburzeń zachowania, trudności szkolnych,
- brak stałego zatrudnienia u rodziców dzieci,
- kryzysy rodzinne,
- uzależnienie od alkoholu, przemoc w rodzinie,
- niepełnosprawność intelektualna rodzica lub inne dysfunkcje w znaczący sposób zmieniające właściwe postrzeganie rzeczywistości,
- problemy szkolne dzieci i młodzieży,
- trudności finansowe rodzin,
- niski status społeczny rodzin.

Rola asystenta rodziny w udzielaniu wsparcia ww. rodzinom polegała m.in. na:

- opracowaniu i realizacji planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym, a także dokonywaniu okresowej oceny sytuacji rodziny,
- udzielaniu pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego,
- udzielaniu pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych, wychowawczych z dziećmi,
- wspieraniu aktywności społecznej rodzin,
- motywowaniu członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- udzielaniu pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej,
- udzielaniu wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych,
- prowadzeniu indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci,
- prowadzeniu dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną,
- prowadzeniu działań zaradczych w sytuacjach kryzysowych,
- reprezentowaniu interesów rodziny w instytucjach publicznych, urzędach.

Tabela 2. Struktura rodzin objętych pomocą i wsparciem asystenta rodziny w 2024 roku

Ogólna liczba rodzin	11
Przeciętny czas pracy asystenta z rodziną	32,5 m-cy
Rodziny pełne	10
Rodziny niepełne	1
Rodziny wielodzietne	7
Ilość dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi lub niepełnosprawnością	6
Dzieci przebywające w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym	0
Dzieci przebywające w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii	1
Ilość osób z problemem alkoholowym	5
Liczba rodzin, w których została wszczęta procedura Niebieskiej Karty	0
Liczba rodzin objętych nadzorem kuratora	9
Liczba rodzin objętych pomocą asystenta na podstawie postanowienia sądu	3
Liczba rodzin, które skorzystały z pomocy wspierających (poradnie pedagogiczne, psychologiczne, pomoc psychologiczna w szkole itp.)	10

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Wolborzu.

Asystent rodziny w 2024 r. zakończył współpracę z 2 rodzinami: w tym z jedną rodziną ze względu na zaprzestanie współpracy przez rodzinę, a z drugą rodziną z uwagi na umieszczenie dzieci w pieczy zastępczej.

Asystent, realizując plan pomocy rodzinie, współpracował przede wszystkim z przedstawicielami:

- Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej w Piotrkowie Trybunalskim,
- Placówkami oświatowymi (dyrektor, pedagog, wychowawca),
- Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Piotrkowie Trybunalskim,
- Komisariatem Policji w Wolborzu.

Decyzję o przydziale asystenta do danej rodziny podejmuje Kierownik Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wolborzu na podstawie wniosku pracownika socjalnego i analizy sytuacji danej rodziny.

Asystent rodziny spotyka się z rodziną w domu rodziny oraz czasem towarzyszy **członkom rodziny do instytucji**. Asystent rodziny prowadzi dokumentację, planuje z rodziną, co i jak zrobić oraz pisze sprawozdania z wykonanych działań. Dokonuje co 6 miesięcy okresowej oceny planu pracy z rodziną. Współpracuje z innymi pracownikami różnych instytucji pracującymi z rodziną dla dobra całej rodziny, a przede wszystkim, aby dzieci czuły się dobrze i bezpiecznie w rodzinie.

Praca asystenta opiera się na indywidualnym podejściu do sytuacji osoby wspieranej w czasie, jakiego ona potrzebuje, aby dokonać zmian w swoim życiu, na nowo odzyskać wiarę we własne siły i włączyć się aktywnie w życie społeczne. Istotą towarzyszenia, które jest odmienne od innych metod w poradnictwie rodzinnym czy zawodowym, jest zapewnienie indywidualności przez poszukiwanie rozwiązań dostosowanych do potrzeb konkretnej osoby oraz uczestniczenie w ich wdrażaniu w środowisku życia klienta. Podstawą tej metody jest współdziałanie, tzw. „wspólne wędrowanie” asystenta i osoby wspieranej, oparte na wymianie myśli i budowaniu wzajemnego zaufania.

Jak zostało pokazane asystowanie to strategia pomocy skoncentrowana na osobie wspieranej, gdzie tempo procesu doradczego dostosowane jest do możliwości aktywowania mechanizmów radzenia sobie i wykorzystywania zasobów poznawczych jednostki. To także pomoc o charakterze wartościującym poprzez zapewnienie drugiej osobie poczucia akceptacji i bezpieczeństwa, przywrócenie wiary we własne możliwości, udzielenie informacji zwrotnych. Ma charakter podmiotowy poprzez nastawienie na indywidualne potrzeby i oczekiwania podopiecznego.

Asystent ma nie wyręczać, a jedynie aktywizować i motywować osobę lub rodzinę do działania, w celu przezwyciężenia trudnej sytuacji, w jakiej się znalazła. Poszukiwać jej zasobów, dawno niewykorzystywanych kompetencji. Modelować lub trenować umiejętności, których osoba nie posiada, towarzyszyć w ich wykonywaniu do momentu osiągnięcia biegłości.

Podstawowym zadaniem asystenta rodziny jest bowiem wspieranie rodziców w prawidłowym wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Model pracy z rodziną objęty asystą rodzinną zakłada współpracę pracownika socjalnego i asystenta rodziny na każdym etapie pracy z rodziną. Współpraca pracownika socjalnego z asystentem rodziny ma charakter ciągły, począwszy od fazy planowania, konstruowania długoterminowych celów (w oparciu o narzędzie jakim jest plan pracy z rodziną), również poprzez pozostałe fazy: realizacji planu (radzenie sobie z napotykanymi przeszkodami, podejmowanie interwencji, dokonywanie koniecznych zmian w ustalaniu celów głównych i szczegółowych zawartych w planach pracy, współpraca z partnerami w obszarze wspierania rodziny), a także w fazie monitorowania rodziny. Pracownik socjalny w początkowym etapie współpracy służy asystentowi, zarówno posiadaną wiedzą teoretyczną, jak i swoim doświadczeniem w pracy z konkretną rodziną. Natomiast w etapach późniejszych współpraca polega na wymianie posiadanych informacji – często znacznie szerszych ze strony asystenta z uwagi na dużą częstotliwość kontaktów oraz zdobyte przez członków rodziny zaufanie.

W rodzinach, które nie zostały objęte wsparciem asystenta rodziny, praca na rzecz dzieci prowadzona była przez pracowników socjalnych, w ramach pracy socjalnej.

Podsumowując:

Praca asystenta rodziny jest niezwykle ważnym elementem w systemie wsparcia rodzin. Asystent rodziny dokłada wszelkich starań, aby jak najlepiej wspierać rodziny objęte pomocą, jednak nie zawsze udaje się osiągnąć zamierzone rezultaty. Proces zmian bywa dynamiczny – zdarzają się okresy poprawy, po których mogą nastąpić trudniejsze momenty, a następnie

ponowna stabilizacja lub postęp. Praca z rodziną wymaga ciągłej adaptacji do zmieniających się okoliczności oraz długofalowego podejścia, które uwzględnia zarówno sukcesy, jak i pojawiające się trudności.

V. Placówka Wsparcia Dziennego

Jedną z form pomocy dzieciom i młodzieży wywodzących się z rodzin, którym brakuje umiejętności tworzenia właściwego klimatu życia rodzinnego, właściwych wzorów komunikacji i dawania rodzinie poczucia bezpieczeństwa jest możliwość udziału w zajęciach organizowanych przez placówki wsparcia dziennego.

Głównym celem placówki wsparcia dziennego jest nie tylko zapewnienie dzieciom opieki po zakończonych lekcjach, ale przede wszystkim organizowanie dla nich zajęć edukacyjnych i profilaktycznych, które w sposób holistyczny będą wspierały ich rozwój.

Dużym wsparciem dla dzieci wychowujących się w rodzinach dysfunkcyjnych jest działająca w strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wolborzu **Placówka Wsparcia Dziennego pn. „Akademia Uśmiechu”**.

Placówka Wsparcia Dziennego w Wolborzu powołana została z dniem 28 października 2021 r. Uchwałą Rady Miejskiej w Wolborzu Nr XXXVIII/348/2021. Placówka funkcjonowała od 01 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. w ramach projektu pt. „Utworzenie placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży w Wolborzu”, w ramach Osi priorytetowej 09- IX Włączenie społeczne, numer i nazwa Działania dla Osi - 02-IX.2 Usługi na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, numer i nazwa Poddziałania: 01-IX.2.1 Usługi społeczne i zdrowotne. Koszt zadania: środki projektowe - 230 582,51 zł, wkład własny 20 172,85 zł.

Od 01 stycznia 2023 r. Placówka finansowana jest w całości ze środków własnych pochodzących z Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Plan na to zadanie w roku 2024 wynosił 180 000 zł. Kwota wydatkowana wyniosła 163 986,89 zł.

Placówka Wsparcia Dziennego mieści się w siedzibie Szkoły Podstawowej w Wolborzu, przy ul. Modrzewskiego 105. Funkcjonuje przez cały rok kalendarzowy, od poniedziałku do piątku (z wyłączeniem dni ustawowo wolnych od pracy i miesiąca lipca).

W placówce zatrudniony jest jeden wychowawca na 3/8 etatu, który pracuje w wymiarze 3 godzin dziennie. Wychowawca spełnia wymagania kwalifikacyjne, ponieważ posiada wykształcenie wyższe pedagogiczne. Pracę wychowawcy nadzoruje kierownik placówki zatrudniony również na 3/8 etatu. W 2024 r. zawarto także 6 umów zlecenie z nauczycielami do prowadzenia zajęć dydaktycznych.

Tabela nr 3. Liczba dzieci uczęszczających do PWD w 2024 roku.

Liczba dzieci	2023 r.	2024 r.
Liczba dzieci uczęszczających do Placówki Wsparcia Dziennego	19	30
wiek	6-14 lat	7-14 lat

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Wolborzu.

Podopieczni placówki to m.in. dzieci z terenu gminy Wolbórz wychowujące się w warunkach niekorzystnych dla ich rozwoju.

Do najczęstszych trudności, problemów występujących w środowisku podopiecznych placówki zaliczyć można: deficyty emocjonalne i miłości w rodzinie, sprawianie problemów wychowawczych, rozbitcie rodziny, nadużywanie alkoholu przez opiekunów, brak czasu i zainteresowania dla dziecka ze strony rodziców, niski poziom umiejętności wychowawczych, występowanie zachowań noszących znamiona przemocy lub klimatu przemocy.

Wsparcie świadczone dzieciom w Placówce Wsparcia Dziennego polega na pomocy psychologicznej, pomocy w nauce, zajęciach rekreacyjnych, integracyjnych, sportowych, zajęciach rozwijających kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży, oraz posiłku.

Ponadto Placówka Wsparcia Dziennego zapewnia bezpieczne i przyjazne warunki pobytu dzieci i młodzieży, strukturalizuje czas wolny i promuje wartościowe sposoby jego spędzania. W pomocy dzieciom stara się oddziaływać również na rodziny i korygować ich funkcjonowanie. Bardzo ważna jest dobra więź wychowawcy i kierownika PWD z dziećmi. Jest to sprawdzająca się w społeczności lokalnej forma kompensowania braków środowiskowych.

Zajęcia dydaktyczne prowadzone w PWD w 2024 r. to:

- zajęcia z psychologiem – 15 godzin w ciągu półrocza,
- zajęcia z informatyki – 4 godziny w miesiącu,
- zajęcia z języka angielskiego – 24 godziny w ciągu półrocza,
- zajęcia z matematyki – 36 godzin w ciągu roku,
- zajęcia sportowo-rekreacyjne- 12 godzin w okresie X-XII,
- zajęcia „Trening umiejętności społecznych” – 12 godzin w okresie X-XII.

Przykładowe akcje organizowane dla podopiecznych Placówki Wsparcia Dziennego w 2024 r. to m.in.:

- warsztaty stomatologiczne,
- pożegnanie zimy (wspólne topienie marzanny),
- Warsztaty pt. „ Rozpoznawanie emocji, moje uczucia i emocje” oraz „ Metody skutecznego uczenia się”,
- wycieczka zorganizowana do Pożarniczego Centrum Historyczno – Edukacyjnego Ziemi Łódzkiej w Wolborzu,
- udział w wystawie prac Piotra Wypycha pn. „ Łódzkie od świtu do zmierzchu”,
- akcja „ Pełna miska dla zwierzaka”,
- wycieczka do Miejskiej Biblioteki Publicznej w Wolborzu,
- wycieczki po okolicy i zapoznanie się z historią Wolborza,
- rajd rowerowy zorganizowany do Leśnej Osady w Kole,
- warsztaty krawieckie pn. „ Pachnące misie”,
- wycieczka do Urzędu Miejskiego w Wolborzu,

- piknik rodzinny pn. „ Popołudnie z profilaktyką”,
- obóz letni nad morze do miejscowości Władysławowo,
- konkurs profilaktyczny,
- wycieczka do Warszawy,
- akcja „ Sprzątanie Grobu Nieznanego Żołnierza”,
- jasełka zorganizowane dla podopiecznych Domu Seniora w Studziankach oraz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wolborzu,
- warsztaty profilaktyczne, realizacja programu rekomendowanego Unplugged,
- dla rodziców dzieci uczęszczających do Placówki Wsparcia Dziennego zostały zorganizowane warsztaty pn. „ Substancje psychoaktywne i mechanizm ich działania”.

Udział w zajęciach PWD jest bezpłatny, dzieci mają zapewniony podwieczorek.

Podsumowując:

Uczestnictwo dzieci i młodzieży w zajęciach Placówki Wsparcia Dziennego przyczynia się do poprawy ich funkcjonowania zarówno w sferze edukacyjnej, jak i społecznej. Dzięki wsparciu psychologicznemu dzieci zwiększają swoją motywację do edukacji oraz rozwijają umiejętności radzenia sobie z trudnościami szkolnymi.

Istotnym rezultatem jest poprawa kompetencji społecznych, dzieci lepiej radzą sobie w relacjach rówieśniczych, uczą się współpracy, komunikacji i rozwiązywania konfliktów w sposób konstruktywny. Wsparcie emocjonalne oraz zajęcia rozwijające zainteresowania i pasje wpływają na wzrost ich pewności siebie i poczucia własnej wartości.

Dzięki organizowanym warsztatom i spotkaniom z rodzinami poprawiła się także współpraca z rodzicami i opiekunami, co sprzyja wzmocnieniu więzi rodzinnych oraz lepszemu rozumieniu potrzeb i wyzwań, z jakimi mierzą się dzieci.

Zajęcia Placówki Wsparcia Dziennego przyczyniają się do wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, wzmacniając ich zdolności edukacyjne, społeczne i emocjonalne, a także wspierając ich rodziny w procesie wychowawczym.

VI. Ponoszenie kosztów związanych z umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej

Obowiązek współfinansowania pobytu dziecka w pieczy zastępczej wprowadza art. 191 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zgodnie z nim gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka (przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej) wspólnie z powiatem ponosi koszty jego pobytu m.in. w placówkach opiekuńczo wychowawczych, rodzinnych domach dziecka i rodzinach zastępczych. Obowiązek dotyczy dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej po 1 stycznia 2012 r.

W przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka gmina ponosi odpowiednio wydatki w wysokości:

- 1) 10% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka – w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 2) 30% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 3) 50% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Natomiast w przypadku umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym gmina ponosi odpowiednio wydatki w wysokości:

- 4) 10% – w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 5) 30% – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 6) 50% – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

- średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka albo środków finansowych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz środków finansowych na bieżące funkcjonowanie tej placówki.

W 2024 roku Gmina Wolbórz, w związku z realizacją powyższego zadania współfinansowała pobyt 1 dziecka umieszczonego w instytucjonalnej pieczy zastępczej (Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza tj. Dom Dziecka nad Rawką, ul. Łowicka 15/2, 96-200 Rawa Mazowiecka) oraz 13 dzieci w rodzinach zastępczych, ponosząc wydatki na poziomie 50 846,45 zł.

W porównaniu do 2023 roku, w 2024 roku wzrosła liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej o 8 osób. Są to trzy rodzeństwa: dwa składające się z trojga dzieci oraz jedno z dwojga dzieci. Dodatkowo, jedno rodzeństwo (troje dzieci), które trafiło do pieczy zastępczej pod koniec grudnia 2023 roku, zostało uwzględnione w statystykach dopiero od 2024 roku, ponieważ w tym czasie wpłynęła do MOPS pełna dokumentacja dotycząca ich umieszczenia. Jednocześnie jedno dziecko nie zostało ujęte w danych za 2024 rok, gdyż opuściło pieczę zastępczą w związku z osiągnięciem pełnoletności.

Głównymi przesłankami do umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej były trudności opiekuńczo-wychowawcze rodziców, wynikające z różnych czynników. W przypadku tych rodzin stwierdzono poważne zaniedbania w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb dzieci, zarówno w sferze emocjonalnej, jak i materialnej. Kluczowymi problemami, które przyczyniły się do konieczności interwencji, były uzależnienia rodziców, przede wszystkim od alkoholu, prowadzące do destabilizacji sytuacji rodzinnej, zaniedbań w opiece i braku odpowiedniego nadzoru nad dziećmi oraz poważne zaburzenia zdrowia psychicznego, które uniemożliwiały właściwe sprawowanie funkcji wychowawczych i zapewnienie dzieciom bezpiecznego środowiska rodzinnego. Decyzje o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej były podejmowane w sytuacjach, w których inne formy wsparcia nie przynosiły oczekiwanych rezultatów, a dalsze pozostawianie dzieci w środowisku rodzinnym stanowiło zagrożenie dla ich zdrowia i prawidłowego rozwoju. Dane te przedstawia poniższa tabela.

Sprawozdanie za 2024 rok
z realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2022-2024

Tabela 4. Wydatki na opiekę i wychowanie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2023 roku i 2024 roku.

I.p.	Wydatki na opiekę i wychowanie dzieci, umieszczonych w pieczy zastępczej	Liczba dzieci 2023 r.	Wydatki poniesione przez gminę w 2023 roku	Liczba dzieci 2024 r.	Wydatki poniesione przez gminę w 2024 r.
1.	placówki opiekuńczo-wychowawcze	1	39 490,98 zł	1 pobyt do 22.03.2024 r.	9 569,69 zł
2.	rodziny zastępcze spokrewnione	6	19 509,45 zł	12	32 120,67 zł
3.	rodzina zastępcza niezawodowa	-	-	1 pobyt od 07.10.2024 r.	606,85 zł
4.	opieka koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej	dotyczy ww. dzieci	5 170,99 zł	dotyczy ww. dzieci	8 549,24 zł
ogółem:		7	64 171,42 zł	14	50 846,45 zł

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Wolborzu.

W 2024 roku odnotowano wzrost liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej. Pomimo tego, całkowite koszty poniesione na ten cel były niższe niż w roku poprzednim. Wynika to przede wszystkim z opuszczenia placówki opiekuńczo-wychowawczej przez jedno z dzieci, którego pobyt generował najwyższe koszty. Dodatkowo, zgodnie z obowiązującymi przepisami, w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej ponoszone jest jedynie 10% standardowej opłaty, co również miało wpływ na obniżenie globalnych wydatków. Zgodnie z danymi pozyskanymi z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Piotrkowie Trybunalskim w 2024 roku - 14 dzieci z terenu naszej gminy przebywało w pieczy zastępczej, w tym:

- w rodzinie zastępczej spokrewnionej: 12 dzieci,
- w rodzinie zastępczej niezawodowej: 1 dziecko,
- w placówce opiekuńczo-wychowawczej: 1 dziecko.

Reasumując: nie ulega wątpliwości, że najlepszym miejscem dla dziecka jest jego rodzina biologiczna, w której może rozwijać się w poczuciu bezpieczeństwa i stabilności. Jednak w sytuacjach, gdy rodzice nie są w stanie zapewnić odpowiednich warunków do wychowania i prawidłowego rozwoju, konieczna staje się interwencja i umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej. Choć jest to trudna decyzja, często daje dzieciom szansę na lepsze warunki bytowe, właściwą opiekę oraz wsparcie emocjonalne, które są kluczowe dla ich przyszłości. Z uwagi na powyższe należy uwzględnić corocznie w budżecie Ośrodka środki finansowe z przeznaczeniem na współfinansowanie kosztów pobytu dzieci z terenu naszej gminy w pieczy zastępczej.

VII. Prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej

W ramach monitorowania realizacji „Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2022-2024” dokonano porównania danych liczbowych o osobach i rodzinach objętych wsparciem w stosunku do ogólnej liczby ludności, analizy występujących problemów w tych rodzinach, zadań jakie zostały podjęte przez poszczególne podmioty działające na rzecz rodziny. Dane dotyczą roku 2023 i roku sprawozdawczego 2024.

Tabela 5. Analiza danych liczbowych o rodzinach objętych wsparciem.

Wyszczególnienie	Rok 2023	Rok 2024
Liczba mieszkańców gminy	7712	7688
Liczba osób objętych pomocą społeczną	209	187
Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej	5,47	4,86
Liczba rodzin niepełnych	17	20
Liczba rodzin niewydolnych pod względem opiekuńczo-wychowawczym	38	36
Liczba dzieci/młodzieży korzystających z programu „Posiłek w szkole i w domu”	70	53
Liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych	358	341
Liczba rodzin korzystających ze świadczeń funduszu alimentacyjnego	18	16
Liczba przyznanych Kart Dużej Rodziny	144	80
Liczba rodzin korzystających ze świadczeń „Za życiem”	1	0
Liczba rodzin korzystających z dodatku mieszkaniowego	5	9
Liczba uczniów, którym przyznano stypendium szkolne	57	31
Liczba dzieci/młodzieży z terenu gminy przebywających w pieczy zastępczej	7	14
Kwota wydatkowana z budżetu gminy na pokrycie kosztów pobytu dziecka w pieczy zastępczej	64 171,42 zł	50 846,45 zł
Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny	14	11
Liczba placówek wsparcia dziennego na terenie	1	1

gminy		
Liczba udzielonych porad w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym	255	190
Liczba osób zgłoszonych do GKRPA w celu podjęcia leczenia odwykowego	8	11
Liczba Niebieskich Kart wszczynających procedurę w danym roku	24	17
Liczba spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przemocy Domowej	4	6
Liczba powołanych grup diagnostyczno-pomocowych	24	46

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Wolborzu.

Tabela 6. Analiza powodów udzielanej pomocy.

Wyszczególnienie	Liczba rodzin w 2023 r.	Liczba rodzin w 2024 r.
Ubóstwo	107	90
Bezdomność	3	2
Potrzeba ochrony macierzyństwa	23	23
w tym wielodzietność	27	21
Bezrobocie	89	65
Niepełnosprawność	84	96
Długotrwała lub ciężka choroba	59	62
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	38	36
Przemoc w rodzinie	5	1
Alkoholizm	30	21
Narkomania	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	5	4
Zdarzenie losowe	1	2
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Wolborzu.

Z analizy powyższych danych wynika, iż w porównaniu do 2023 r. - w roku sprawozdawczym:

1) zmniejszyła się:

- liczba mieszkańców gminy;
- liczba osób objętych pomocą społeczną;
- liczba dzieci i młodzieży korzystających z programu „Posiłek w szkole i w domu”;
- liczba rodzin niewydolnych pod względem opiekuńczo-wychowawczym;
- liczba rodzin, którym przyznano Kartę Dużej Rodziny,

- liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych;
- liczba rodzin korzystających ze świadczeń „Za życiem”;
- liczba uczniów, którym przyznano stypendium szkolne;
- liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny;
- liczba Niebieskich Kart wszczynających procedurę;
- liczba osób dorosłych korzystających z pomocy psychologa.

Z analizy danych wynika, że w ostatnim okresie nastąpił spadek liczby mieszkańców gminy oraz osób korzystających z usług ośrodka pomocy społecznej. Dodatkowo, zauważalny jest spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych, wsparcia asystenta rodziny oraz liczby złożonych "Niebieskich Kart" (procedura przeciwdziałania przemocy domowej). Chociaż zmniejszenie liczby osób korzystających z usług pomocy społecznej może sugerować pozytywne zmiany, konieczne jest dalsze monitorowanie sytuacji, aby upewnić się, że zmniejszenie korzystania z pomocy nie wynika z utrudnionego dostępu do wsparcia lub z braku wiedzy o dostępnych usługach. Warto kontynuować działania prewencyjne oraz rozwijać ofertę wsparcia, aby utrzymać pozytywne efekty i dotrzeć do osób, które mogą wymagać pomocy, ale jeszcze z niej nie korzystają.

2) wzrosła:

- liczba rodzin niepełnych objętych pomocą społeczną;
- liczba rodzin korzystających z dodatku mieszkaniowego;
- liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;
- liczba osób zgłaszanych do GKRP w celu podjęcia leczenia odwykowego;
- liczba spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przemocy Domowej;
- liczba powołanych grup diagnostyczno-pomocowych.

Wzrost liczby rodzin niepełnych, wzrost liczby rodzin korzystających z dodatków mieszkaniowych, dzieci w pieczy oraz osób uzależnionych, wskazuje na rosnącą liczbę osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Wymaga to wzmocnienia działań wspierających te grupy, w tym rozwoju usług psychologicznych, prawnych.

Zwiększona liczba spotkań zespołów interdyscyplinarnych oraz grup diagnostyczno-pomocowych pokazuje potrzebę dalszej współpracy różnych służb i instytucji w celu skutecznego wsparcia rodzin w kryzysie, a także w rozwiązywaniu problemów związanych z uzależnieniami, przemocą czy trudnościami wychowawczymi.

Wzrost liczby dzieci w pieczy zastępczej i osób zgłaszanych do leczenia odwykowego wskazuje na rosnące problemy w zakresie uzależnień i niemożności zapewnienia odpowiednich warunków wychowawczych. Należy zatem skoncentrować się na programach profilaktycznych oraz wzmocnieniu działań interwencyjnych, które pomogą zmniejszyć liczbę dzieci trafiających do pieczy oraz wspierać osoby zmagające się z uzależnieniami.

Podsumowując: ww. dane wskazują na potrzebę zintensyfikowania działań w zakresie wsparcia rodzin w trudnej sytuacji życiowej, szczególnie poprzez wsparcie psychologiczne,

socjalne, prawne oraz programy profilaktyki uzależnień. Współpraca instytucji i specjalistów staje się kluczowym elementem w skutecznym rozwiązywaniu problemów społecznych w gminie.

VIII. Harmonogram realizacji programu

Realizacja programu odbywała się na zasadach współpracy z partnerami wyszczególnionymi w programie. Zadania były i nadal będą realizowane w sposób ciągły, długofalowy i systemowy na podstawie programu realizowanego w kolejnych latach 2025-2027.

IX. Zwiększanie kompetencji pracowników socjalnych i asystenta rodziny – doskonalenie zawodowe

Mając na uwadze skuteczność podejmowanych działań wobec rodziny dysfunkcyjnej we wczesnej fazie kryzysu, niezbędne jest podnoszenie kompetencji i umiejętności wszystkich pracowników ośrodka działających w obszarze wspierania rodziny.

W 2024 r. pracownicy ośrodka uczestniczyli w szkoleniach z zakresu:

Pracownicy socjalni:

1. Przemoc domowa a przestępstwa, realizator Ośrodek Twórczej Interwencji, luty 2024 r.,
2. Ustawa o pomocy społecznej – 20 lat funkcjonowania, aktualności 2024, szkolenie wyjazdowe Zakopane, realizator Ośrodek Twórczej Interwencji, maj 2024 r.,
3. Najnowsze zmiany w ustawie o pomocy społecznej, szkolenie wyjazdowe Łódź, Regionalne Centrum Polityki Społecznej, czerwiec 2024 r.,
4. Przeciwdziałanie przemocy domowej dla członków ZI i GDP, realizator Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, lipiec 2024 r.,
5. Dialog motywujący w praktyce – jak skutecznie rozwijać motywację u osoby uzależnionej od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych do zmiany zachowania, szkolenie wyjazdowe 2 dniowe, Łódź, realizator Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, październik 2024 r.,
6. Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością, realizator Szkolenia Małgorzata Jaźwińska, październik 2024 r.,
7. Najnowsze zmiany w ustawie o pomocy społecznej, realizator Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, listopad 2024 r.,
8. Bezpieczeństwo pracownika socjalnego podczas wykonywania obowiązków służbowych, realizator Inwencja, Szkolenia i Doradztwo, listopad 2024 r.

Asystent rodziny:

1. Metodyczne działanie asystenta z rodziną w sytuacji okołorozwodowej, realizator szkolenia Expert, czerwiec 2024 r.,
2. Metody dialogu motywującego w pracach asystenta rodziny, realizator Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, listopad 2024 r.,
3. Zarządzanie stresem i przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu specjalistów realizujących

zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz przeciwdziałaniu uzależnieniom, realizator Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, grudzień 2024 r.

Uzyskane rezultaty:

Podnoszenie kwalifikacji i szkolenia pracowników socjalnych oraz asystenta rodziny przyczynia się do poprawy jakości świadczonej pomocy rodzinom w kryzysie. Dzięki zdobytej wiedzy i umiejętnościom pracownicy lepiej rozpoznają potrzeby rodzin, skuteczniej reagują na sytuacje kryzysowe oraz wdrażają adekwatne formy wsparcia. Szkolenia zwiększają również ich kompetencje w zakresie pracy z dziećmi oraz z rodzinami dotkniętymi przemocą domową, co wpływa na skuteczniejsze działania interwencyjne i profilaktyczne. W efekcie poprawia się współpraca z rodzinami, wzrasta skuteczność podejmowanych działań, a także zwiększa się szansa na stabilizację sytuacji życiowej osób objętych wsparciem.

X. Podsumowanie i analiza potrzeb na 2025 rok:

Analiza dotychczasowych działań w ramach Gminnego Programu Wspierania Rodziny wskazuje na konieczność dalszego rozwijania systemu wsparcia dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

W 2024 roku zaobserwowano wzrost liczby rodzin wymagających pomocy asystenta rodziny oraz interwencji pracowników socjalnych, co wskazuje na potrzebę zwiększenia dostępności specjalistycznego wsparcia. Istotnym wyzwaniem pozostaje również skuteczniejsza współpraca instytucji zaangażowanych w pomoc rodzinom, w tym placówek oświatowych, służby zdrowia.

Na 2025 rok kluczowe potrzeby obejmują:

- 1) utrzymania i rozwoju usługi asystenta rodziny,
- 2) współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej,
- 3) zapewnienia rodzinom bezpieczeństwa socjalnego, w szczególności dzieciom i młodzieży z rodzin o niskich dochodach,
- 4) utrzymania dobrej współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi rodzinę,
- 5) zabezpieczenie środków finansowych na kontynuowanie działalności Placówki Wsparcia Dziennego,
- 6) systematycznego podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników działających w obszarze wspierania rodziny oraz zabezpieczenia w budżecie na ten cel odpowiednich środków finansowych,
- 7) wdrożenie programów wzmacniających kompetencje rodzicielskie.

Realizacja Gminnego Programu Wspierania Rodziny w 2025 roku powinna koncentrować się na kompleksowym i zindywidualizowanym wsparciu rodzin, zapewniając im narzędzia do przezwycięzania trudności oraz wzmacniania ich samodzielności życiowej.

W celu osiągnięcia zamierzonych celów, konieczne jest dalsze współdziałanie osób i jednostek organizacyjnych na terenie gminy działających na rzecz rodziny i dzieci, bowiem wyłącznie praca zespołowa stanowić będzie pełne i kompleksowe wsparcie.

Wolbórz, dnia 20.03.2025 r.

Kierownik
Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej
Marzena Kusideł